

I Inleiding

1 Definitie van het internationaal publiekrecht

Het internationaal publiekrecht is het recht dat de rechtsbetrekkingen regelt tussen internationaal erkende rechtspersonen (voornamelijk staten en internationale organisaties). In de rechtsleer wordt het ‘internationaal publiekrecht’ ook wel aangeduid met de term ‘internationaal recht’.

Een typische internationaal publiekrechtelijke activiteit is het sluiten van verdragen tussen staten (zie nr. 26). Deze verdragen kunnen betrekking hebben op verschillende aangelegenheden, zoals lucht- en zeevervoer, belastingen, uitlevering, mensenrechten, intellectuele eigendommen. De oprichting van internationale organisaties zoals de Verenigde Naties (VN) en regionale organisaties is ook een kenmerkende internationaal publiekrechtelijke handeling. Activiteiten van staten en internationale organisaties kunnen leiden tot aansprakelijkheid, geschillen en zelfs gewapende conflicten. Deze aspecten maken ook deel uit van het internationaal publiekrecht.

2 De juridische aard van het internationaal publiekrecht

De internationale rechtsorde heeft een eigen rechtskarakter. Het internationaal recht onderscheidt zich van de nationale rechtsordes op de volgende punten:

- de internationale rechtsorde kent geen centrale wetgevende, uitvoerende of rechterlijke macht;
- internationale rechtsbronnen, zoals verdragen, gewoonterecht en bindende besluiten van internationale organisaties, nemen in het internationaal recht een centrale plaats in;
- unilaterale rechtshandhaving (zelfhulp) is een rechtmatige manier om te reageren op een internationale onrechtmatige daad;
- de rechtsbetrekkingen tussen staten – de belangrijkste subjecten van het internationaal recht – worden beheerst door het beginsel van soevereine gelijkheid;
- het internationaal recht is in beginsel wederkerig, het is van contractuele en gewoonterechtelijke aard.

3 Historische ontwikkeling

De ontwikkeling van het hedendaags internationaal publiekrecht is nauw verbonden met de opkomst van de soevereine (dat wil zeggen onafhankelijke) staat in de zeventiende eeuw. Bij de ontwikkeling van het internationaal publiekrecht zijn verschillende fasen te onderscheiden:

- de periode voor de Vrede van Westfalen (1648). Deze periode wordt gekenmerkt door beperkte ontwikkelingen op het gebied van zee- en handelsrecht, verdragenrecht en immuniteiten. Er is geen systematische samenhang tussen de verschillende internationale rechtsregels;
- de ontwikkelingsfase van het internationaal recht (1648-1850). Deze fase wordt gekenmerkt door de opkomst en ontwikkeling van de ‘soevereine staat’. Deze staten zijn voornamelijk

geïnteresseerd in de afbakening van hun grondgebied en hun wederzijdse bevoegdheden;

- de periode van samenwerking (vanaf 1850). Deze periode wordt gekenmerkt door:
 - de oprichting van internationale organisaties;
 - de institutionalisering van internationale geschillenbeslechtsprocedures; en
 - de codificatie van het internationaal gewoonterecht.
- de periode van de ‘Koude Oorlog’. Deze periode betekent een breuk met het idealisme van de vooroorlogse periode. Het internationaal recht wordt gepolitiseerd. Dekolonisatie, vrede en veiligheid, ontwikkelings- en milieuvraagstukken domineren de internationale agenda;
- de periode van de mondiale samenwerking (1990-heden). Deze samenwerking komt tot uiting in:
 - de versterking van regionale en internationale organisaties (zoals de Europese Unie (EU), de Afrikaanse Unie (AU) of de Wereldhandelsorganisatie (WTO));
 - de toename van de activiteiten van de VN Veiligheidsraad;
 - het organiseren van VN-conferenties met als doel mondiale problemen te bespreken (zoals die over milieu en ontwikkeling (UNCED) (zie nr. 122);
 - de toename van humanitaire acties; en
 - de samenwerking tussen intergouvernementele organisaties (IGO's) en niet-gouvernementele organisaties (ngo's).

4 Natuurrecht en rechtspositivisme

- De ontwikkeling van het internationaal recht wordt voornamelijk bepaald door twee belangrijke rechtstheorieën, namelijk het natuurrecht en het positivisme.
 - Het *natuurrecht* veronderstelt dat:
 - o het recht universeel en onveranderlijk is; en
 - o het recht kan worden afgeleid uit een aantal religieuze, ethische of logische axioma's.
 - Het (*neo*)positivisme daarentegen gaat ervan uit dat:
 - o het recht gevormd wordt door mensen; en
 - o het recht kan verschillen afhankelijk van tijd en plaats.
- Het positivisme is tegenwoordig de dominante rechtstheorie in het internationaal publiekrecht.

5 Alternatieve benaderingen

- De *kritische rechtstheorie* (*critical law theory*) wijst erop dat recht niet noodzakelijkerwijs objectief, neutraal en rechtvaardig is, maar deels wordt bepaald door politieke, sociale en economische belangen. De bekendste van deze benaderingen zijn de marxistische benadering, de feministische benadering en de derdewereldbenaderingen van het internationaal recht (*TWAIL*).
- De *beleidsgerichte aanpak* (*policy oriented approach*) beschouwt het internationaal recht als een besluitvormingsproces waaraan ook verschillende niet-statelijke actoren deelnemen.
- De aanpak van het *transnationale juridische proces* (*transnational juridical process*) ziet een verandering in het internationaal recht door een toenemende onderlinge afhankelijkheid

tussen publieke en private actoren, grensoverschrijdende evenementen en rechtssstelsels.

6 Deelgebieden van internationaal recht

Het internationaal recht kent verschillende onderscheiden subdomeinen:

- De *klassieke gebieden van het internationaal recht* omvatten onder andere:
 - het recht van de diplomatieke betrekkingen;
 - het recht van de gewapende conflicten (humanitair recht); en
 - het zeerecht.
- De *geïnternationaliseerde rechtsgebieden* zijn voornamelijk gebaseerd op beginselen en regels uit het nationaal recht die in de internationale rechtsorde zijn opgenomen, zoals:
 - het internationaal milieurecht;
 - het internationaal economisch recht; en
 - het internationaal strafrecht.
- De *gespecialiseerde rechtsgebieden* zijn geëvolueerd uit de klassieke gebieden van het internationaal recht, maar vormen vandaag onafhankelijke rechtsgebieden, namelijk:
 - het recht van de internationale organisaties;
 - het recht van de Europese Unie (EU);
 - het recht van de Wereldhandelsorganisatie (WTO);
 - het lucht- en ruimterecht; en
 - de mensenrechten.